

Dr hab. Renata Frączek, prof. UŚ
Wydział Humanistyczny
Uniwersytet Śląski

Recenzja rozprawy doktorskiej
Mgr Remigiusza Lisa
pt. Model regionalnej biblioteki cyfrowej
na przykładzie Śląskiej Biblioteki Cyfrowej

1. Podstawa recenzji

Podstawą recenzji jest nadesłana rozprawa doktorska pt. Model regionalnej biblioteki cyfrowej na przykładzie Śląskiej Biblioteki Cyfrowej oraz towarzyszące jej dokumenty.

2. Uwagi ogólne

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska została napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Wiesława Babika.

Praca poświęcona została bibliotekom cyfrowym, ze szczególnym uwzględnieniem Śląskiej Biblioteki Cyfrowej. Efektem końcowym pracy jest model regionalnej biblioteki cyfrowej zbudowany z wykorzystaniem diagnostyczno-funkcjonalnej podejścia w modelowaniu organizacji.

W licznych publikacjach poświęconych bibliotekom cyfrowym omówione zostały poszczególne obszary funkcjonowania i zagadnienia szczegółowe. Jak wskazał Autor rozprawy, tematyce bibliotek cyfrowych poświęcono wiele miejsca w niemal każdym czasopiśmie informatologicznym, bibliotekarskim, czy bibliotekoznawczym. Tematyka ta była również rozpatrywana w poszczególnych rozdziałach monografii naukowych, innych książkach będących rozszerzeniem wystąpień na konferencjach i sympozjach naukowych. Jednakże, przedstawiona do recenzji praca doktorska w sposób kompleksowy, przejrzysty omawia różnorodne zagadnienia związane z bibliotekami cyfrowymi, ich warunkami

21

funkcjonowania, rozwoju, przy czym – omawia również ich ograniczenia (zagadnienia prawne).

Ocena struktury pracy

Struktura pracy jest przejrzysta i logiczna. Treść pracy ujęta została w czterech ponumerowanych rozdziałach, uzupełnionych streszczeniem, wykazem skrótów (s.10-12), wstępem (s. 13-33), zakończeniem (s. 337-340), spisem literatury (s. 341-371), spisem rysunków i tabel oraz aneksem (Ankieta dotycząca możliwości i zakresu współpracy małych i średnich instytucji kultury (MŚIK) z regionalnymi bibliotekami cyfrowymi (RBC)). Główna część pracy to 302 strony (rozdziały 1 do 4). Każdy rozdział zakończony jest podsumowaniem, co w znacznym stopniu ułatwia lekturę dysertacji. W pracy zamieszczono wykresy i rysunki (wiele z nich, to praca twórcza Autora, a rysunki przejęte z innych źródeł zostały prawidłowo opisane). Być może zbyt rozbudowane zostały podrozdziały teoretyczne, które – aczkolwiek stanowią niewątpliwą wartość – rozbudowały nieco nadmiernie główną treść pracy (np. pierwsze podrozdziały rozdziału 4).

Ocena merytoryczna

Celem pracy jest (jak pisze Autor, s. 20) budowa modelu – wzorca RBC, który stanowiłby punkt odniesienia dla istniejących RBC oraz wskazał obszary koniecznych zmian i ewentualnych ulepszeń. Będzie on wyznaczony przez pożądane funkcjonalności i cechy RBC, wybrane uwarunkowania jej działania oraz standaryzacje, które jak dotąd w niewielkim stopniu przeniknęły do teoretycznego praktycznego obszaru problematyki RBC. Konstrukcja pracy oraz omówienia podejmowanych zagadnień doprowadziły Autora do realizacji wyznaczonego celu. Jak sam Autor wskazuje – opracowany model podkreśla komunikacyjny aspekt RBC – jako informacyjnego systemu przeznaczonego do długoterminowego, organizacyjnie i technicznie sprawnego, efektywnego oraz kulturowo integralnego transferu treści dokumentów piśmiennictwa między ich wytwórcami (właścicielami) a odbiorcami. Autor pracy skoncentrował się (podejmując próbę modelowania) na trzech głównych obszarach, kluczowych dla pomyślniej organizacji i funkcjonowania RBC, mają także wpływ na jej komunikacyjną sprawność. Wyróżnił wśród nich: strukturę organizacyjną RBC i role współtworzących ją podmiotów, które zapewniają ich efektywną współpracę dzięki realizacji odpowiednio zinterpretowanych procesów bibliotecznych w obrębie tej struktury z uwzględnieniem informacyjnej architektury RBC, która zapewni spójność i trwałość zasobów

21

i procesów oraz użyteczność dla odbiorców. Model zaproponowany przez Autora uwzględnia również powiązania między uwzględnionymi obszarami.

We wstępie Autor nakreślił kontekst podjętych rozważań, podkreślając regionalność jako cechę charakterystyczną będących przedmiotem pracy bibliotek cyfrowych. Jak słusznie zauważył Autor pracy, „regionalna biblioteka cyfrowa nie jest terminem o precyzyjnym znaczeniu – we wszystkich składnikach tej frazy” (s. 15), co – w dalszych częściach pracy zostaje udowodnione przez Autora. Autor stopniowo i należyłą logiką wykazuje złożoność zagadnień związanych z regionalnymi bibliotekami cyfrowymi.

Interesująco też Autor pracy postawił problem praktyczny: „czy możliwe jest utworzenie takiej RBC, która zachowując wszelkie zalety rozproszonej struktury organizacyjnej, będzie zapewniała wysoką jakości efektywność bibliotecznych procesów (w tym archiwizację) oraz będzie odpowiadała potrzebom użytkowników” (s. 18).

W rozdziale pierwszym omówiony został szeroki wachlarz zagadnień bibliotek cyfrowych. Szczegółowo przedstawiono definicje i typologie. Autor w rozdziale tym zawarł charakterystyki czterech wybranych modeli bibliotek cyfrowych, a także przykłady pierwszych realizacji projektów regionalnych bibliotek cyfrowych w Polsce i na świecie (projekty niemieckie, francuskie, hiszpańskie, amerykańskie). Należy podkreślić, że Autor pracy w tym rozdziale nie tylko wymienił projekty, ale także podjął próbę ich porównania, wyodrębniając ich wspólne cechy w kontekście: nazwy, misji, lokalizacji geograficznej i obszaru, cyfrowych zasobów, organizacji współpracy, zarządzania, infrastruktury technicznej oraz adresatów.

Jedyną uwagą, jak nasuwa się podczas lektury tego rozdziału – to niedosyt analiz pozostałych, innych regionalnych bibliotek cyfrowych funkcjonujących w Polsce. Zastanowić się jednak należy, czy w tym przypadku taka analiza jest niezbędna. Wydaje się, że z punktu widzenia podjętego i tak sformułowanego tematu – nie jest konieczna, aczkolwiek w znacznym stopniu podniosłaby walory dysertacji.

Warunki funkcjonowania regionalnych bibliotek cyfrowych to temat rozdziału drugiego – bardzo istotnego dla zrozumienia tematyki budowania i funkcjonowania bibliotek cyfrowych.

W szczególności - Autor skoncentrował się na właściwościach obiektów cyfrowych, uwzględnił postęp techniczny w informatyce i możliwości z niego wypływające, przeanalizował sieciowe środowisko działania BC, a także – nowe formy organizacyjne instytucji i firm, w tym automatyzację bibliotek. W tym też rozdziale Autor uwzględnił także istotne uwagi dotyczące prawnych ograniczeń komunikacji w BC, a także aspekt regionalizmu w kontekście bibliotek.

Dwa pierwsze rozdziały stanowią zatem wstęp, wprowadzenie w tematykę regionalnych bibliotek cyfrowych, ukazują ich możliwości i ograniczenia (np. prawne – rozdz. 2). Uświadamiają czytelnikowi o złożoności funkcjonowania bibliotek cyfrowych (w sposób ogólny) – biblioteki cyfrowe to nie tylko prosty zbiór zdigitalizowanych obiektów (materiałów, dokumentów), ale cała gama zagadnień szczegółowych. Rozdział drugi to także kontekst funkcjonowania bibliotek cyfrowych w środowisku sieciowym (informatycznym), które w obecnym czasie daje nowe możliwości i rozwiązania. Należy się również spodziewać, że w obecnych czasach funkcjonowania nauki, edukacji oraz ogólnie – funkcjonowania społecznego – biblioteki cyfrowe (zasoby cyfrowe) będą stanowiły główne źródło informacji.

Case study jakim jest Śląska Biblioteka Cyfrowa stanowi podstawę treści rozdziału trzeciego. W rozdziale tym omówione zostały podstawy funkcjonowania ŚBC, jej historia oraz rozwój. Poza informacjami historycznymi – w rozdziale tym omówione zostały także plany rozwojowe. Poza bardzo ciekawą kwestią informacyjną, jednym z tematów – zdecydowanie podnoszących wartość tego rozdziału jest zawarta w nim diagnoza organizacyjna. Rozdział ten jest szczególnie ciekawy i będzie przydatny w dydaktyce – kształceniu przyszłych specjalistów bibliotekoznawstwa i informacji naukowej.

Rozdział czwarty jest logiczną kontynuacją poprzednich rozdziałów – stanowi zasadniczą część pracy - część metodologiczną w postaci przeglądu podstawowych rodzajów modelowania, miejsca modelowania i usprawnianiu/projektowaniu organizacji oraz wybór charakteru i metody budowy modelu w pracy. Druga część rozdziału czwartego poświęcona została budowie modelu RBC z wykorzystaniem przyjętej metodologii, przy uwzględnieniu przedstawionego modelu ŚBC. Z uwagi na specyfikę modelowanej formy organizacyjnej (ja pisze sam Autor, s. 335), przyjęto diagnostyczno-funkcjonalne podejście do budowy modelu RBC. Treść rozdziału czwartego to połączenie wiedzy fachowej oraz teoretycznej, a lektura tej części powinna być obowiązkowa nie tylko dla bibliotekoznawców, ale wszystkich twórców bibliotek cyfrowych (również informatyków).

Warsztat naukowca

Mgr Remigiusz Lis swoją rozprawą udowodnił, że potrafi doskonale zaplanować i przeprowadzić proces badawczy, analityczny, w bardzo dobry sposób odwołuje się do dostępnej literatury zarówno polskiej jak i zagranicznej. Potrafi również prawidłowo formułować wnioski. Treść pracy udowodniła, że ambitny cel podjęty przez Autora został osiągnięty, a Autor wykazał dojrzałość badawczą.

Konkluzje

Mgr Remigiusz Lis podjął bardzo ambitny temat, który wymagał nie tylko znajomości zagadnień związanych z bibliotekami cyfrowymi, ale też i analitycznymi – przedstawił ogólny model, co nie było prostym zadaniem. Wykazał się wysokim poziomem znajomości dostępnej literatury (bardzo bogatej tak na gruncie polskim jak i zagranicznym, dokonał jej analizy oraz selekcji – wydaje się, że zamieszczona literatura została trafnie dobrana).

Autor dowiódł, że trafnie porusza się w szerokim wachlarzu tematyki bibliotek cyfrowych, uwarunkowań ich funkcjonowania, a opracowany model oraz przeprowadzona diagnostyka ŚBC pozwoli innym organizacjom na podobne analizy.

Stwierdzam, że przedstawiona do oceny rozprawa doktorska mgr Remigiusza Lisa spełnia warunki określone w art. 13 *Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (z późn. zmianami: Ustawa z dnia 21 kwietnia 2017 r o zmianie ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz niektórych innych ustaw)*. Jest oparta na samodzielnie przeprowadzonych badaniach, a także stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz potwierdza ogólną wiedzę kandydata w dziedzinie nauk społecznych oraz dyscyplinie nauki o komunikacji społecznej i mediach. Dysertacja potwierdza również umiejętność prowadzenia samodzielnej pracy naukowej. Wnioskuje o dopuszczenie Doktoranta do kolejnych etapów przewodu doktorskiego.

Biorąc pod uwagę wysoką wartość dysertacji rekomenduję przedstawioną pracę do dalszego opracowania i publikacji.

